

Спеціалізованій вченій раді Д 41.055.01
Одеського національного
економічного університету

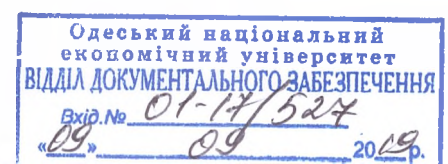
ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Варналія Захарія Степановича на дисертаційну роботу
Слатвінської Марини Олександрівни
«Фіскальна політика в умовах модернізації фінансової системи»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за
спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит**

Актуальність теми дисертаційної роботи

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України, характерними особливостями якого є низка проблем у фінансово-економічній сфері, відволікання фінансових ресурсів з реального сектору економіки, що не компенсується ні збільшенням обсягів державного фінансування, ні пільговим оподаткуванням, ні створенням можливостей для більш широкого використання банківських кредитів, зростає потреба своєчасного виявлення та усунення деструктивних чинників і їх наслідків.

Ситуація загострюється з огляду на глобалізаційні та інтеграційні процеси, модернізаційні виклики та їх динамічність, значне соціальне розшарування населення, низький рівень добробуту, високі фіскальні ризики та зростання впливу політичної ситуації на економічні процеси, що зумовлює ар'єргардну позицію української економіки на мапі світу. Водночас варто зауважити, що тригером, який активізує трансмісійні механізми розповсюдження фіскальних ризиків, є падіння вартості національної грошової одиниці та посилення фінансіалізації економіки. Зазначене вимагає переосмислення підходів до дослідження фіскальної політики та формування її стратегічних пріоритетів і означення цілей, завдань, які б відповідали вимогам сучасності.

Таким чином, дисертаційна робота Слатвінської Марини Олександрівни є доцільним та своєчасним дослідженням, яке присвячене актуальній проблемі в теорії та практиці фінансово-економічних відносин, а саме – дослідження актуальних проблем фіскальної політики України в умовах модернізації фінансової системи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Актуальність та цінність дисертаційної роботи підтверджується тим, що її положення використовувались у процесі виконання науково-дослідних робіт Одеського національного економічного університету за наступними темами: «Бюджетна система України: аналіз стану і основні напрямки вдосконалення бюджетних відносин в умовах макроекономічного розвитку» (ДР № 0107U011415), «Трансформаційні процеси у податковій системі України» (ДР № 0112U007707), «Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України» (ДР № 0116U000217), «Розробка та імплементація мобілізаційного сценарію збалансованого розвитку регіонів в умовах децентралізації» (ДР № 0116U000752). Крім того, окремі положення дисертаційної роботи використовувались у процесі виконання госпдогвірних тем кафедри фінансів: «Регулювання та контроль у системі управління державними та місцевими фінансами» (ДР № 0115U004588), «Формування ресурсної бази місцевих бюджетів в умовах децентралізації» (ДР № 0116U000205), «Механізм оподаткування виробників сільськогосподарської продукції» (ДР № 0118U000072).

У дисертаційній роботі Слатвінської М. О. розроблено комплекс теоретико-методологічних і методичних підходів, практичних рекомендацій щодо оцінювання фіскальної політики та підвищення її дієвості й адаптивності в умовах модернізації фінансової системи. Базисом дисертації стали багаторічні дослідження автора з проблем, які пов'язані з питаннями формування і реалізації фіскальної політики, функціонування фінансової системи.

Мета дослідження визначена коректно, поставлені завдання послідовно вирішені, що дозволило автору отримати нові наукові результати, які свідчать про досягнення поставленої мети й про наявність предмету для публічного захисту.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи

Аналіз змісту дисертаційної роботи, публікацій та автореферату Слатвінської Марини Олександрівни дозволяє дійти висновку, що основні теоретичні положення, висновки та рекомендації, сформульовані автором, достатньо обґрунтовані з теоретичної та методичних позицій.

Обґрунтованість і достовірність отриманих наукових результатів підтверджена їх позитивною оцінкою у процесі апробації на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, публікаціями у фахових виданнях та монографіях, реалізацією їх у конкретних розробках, призначених для використання в роботі органів влади та закладах вищої освіти.

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів дисертації забезпечується значним масивом фундаментальних робіт як українських, так і зарубіжних вчених з досліджуваної проблематики, ґрунтовним аналізом нормативно-правового забезпечення досліджуваного процесу, достатньо широким спектром використаних наукових методів, відповідною статистичною та аналітичною інформацією, здатністю дисертанта до критичного аналізу та узагальнень.

Методологічні підходи до розв'язання поставлених задач і цілей дисертаційної роботи, застосовані Слатвінською М. О., знаходяться у предметному полі теорії фінансів, теорії публічних фінансів. Зокрема, дисертант досліджує окреслені проблеми крізь призму системного, комплексного, структурно-функціонального, процесного, інституціонального підходів, відповідно до яких фіскальна політика в умовах модернізації фінансової системи

розглядається у нерозривному зв'язку структурно-функціональних компонент і причинно-наслідковій зумовленості.

Дослідження, проведене за темою дисертації, відповідає поставленій меті та узгоджується із визначеними завданнями. Змістовність наведеного у роботі матеріалу та отримання обґрунтованих висновків, які вичерпно аргументують виконані завдання та підтверджують досягнення поставленої мети, забезпечено правильними підходами до визначення об'єкту та предмету дослідження. За своїм науково-теоретичним рівнем, змістом та оформленням дисертаційна робота Слатвінської М. О. повною мірою розкриває теоретичний та практичний зміст досліджуваної проблеми.

За своєю структурою дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, кожен з яких присвячений найвагомійшим ключовим питанням фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи, а також висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі «Теоретичні основи фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи» автором здійснено детальний аналіз термінологічного апарату й розкрито генезис наукових поглядів щодо сутності понять «фінансова система», «модернізація», «реформування», «трансформація» (с. 39-45; 47-59; 51-52; 53), що дозволило виокремити іманентні модернізації ознаки та запропонувати власний науковий підхід до розкриття дефініції «модернізація», з точки зору організації (с. 57-58); узагальнення наукових підходів до визначення понять «фінансова система» та «модернізація» дозволили розширити понятійний апарат дослідження та запропонувати дефініцію «модернізація фінансової системи» (с. 58-59). Вивчення й систематизація значного обсягу спеціальної літератури і матеріалів власних напрацювань дозволили дисертанту: виявити причини, які викликали необхідність модернізації фінансової системи (с. 45-47); розкрити контроверсійність фіскальної політики та розширити змістовне наповнення дефініції «фіскальна політика» (с. 68-83; 85); поглиблено теоретичне обґрунтування взаємозв'язків фіскальної політики та державного регулювання у забезпеченні соціально-економічного розвитку (с. 87-109), що

дозволило розмежувати поняття «державне регулювання», «державне управління», «фіскальне регулювання» (с. 93, додаток А) й систематизувати види та інструменти фіскальної політики (с. 104-108).

Другий розділ «Методологічні засади фіскальної політики» розкриває методологічний інструментарій та розроблені методологічні підходи щодо дослідження фіскальної політики (с. 114-135); виокремлено етапи та систематизовано загальнонаукові й спеціальні методи, підходи наукового пізнання дослідження фіскальної політики (с. 117-119); систематизовано загальнонаукові та спеціальні принципи, які застосовувались при дослідженні фіскальної політики (с. 133-134); виокремлено структурно-функціональні компоненти фіскальної політики та обґрунтовано основні їхні цілі, завдання і функції (с. 137-138; 137-155); систематизовано методологічні підходи до оцінки дієвості й результативності фіскальної політики (с. 156-177); запропоновано методологічний підхід до оцінювання фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи (с. 178-181).

У третьому розділі «Інструментарій фіскальної політики та особливості функціонування фіскальної системи України» теоретичні положення автора підкріплюються дослідженням інструментарію фіскальної політики, аналізом практики трансформації фіскальної політики України та сучасних реалій функціонування фіскальної системи. Зокрема, досліджено трансформаційні перетворення податкової компоненти фіскальної політики, що дозволило запропонувати її періодизацію й обґрунтувати іманентні кожному з етапів особливості (с. 185-191, додаток В). Дисертантом за результатами емпіричного аналізу основних блоків фіскальної політики (с. 185-264), із застосуванням кореляційно-регресійного аналізу, виявлено й формалізовано вплив податкових домінант на формування бюджету (с. 191-213), висвітлено ризики в управлінні державним боргом (с. 217-230); розкрито функціональні особливості видатків бюджету (с. 235-243) та дисбаланси у функціонуванні позабюджетних цільових фондів соціального страхування (с. 251-260).

Четвертий розділ «Оцінка ефективності функціонування фіскальної системи та впливу фіскальної політики на макропроцеси» фокусує увагу на розробці комплексного науково-методичного підходу до формування системи індикаторів оцінки ефективності функціонування фіскальної системи та проведенні її оцінки. Автором обґрунтовано алгоритм оцінювання латентних ознак ефективності функціонування фіскальної системи із застосуванням методу головних компонент та аргументовано необхідність оцінки ефективності функціонування фіскальної системи за зазначеними критеріями (с. 275-278, 282); запропоновано систему індикаторів оцінки ефективності функціонування фіскальної системи (с. 278-280); розроблено інтегральний показник оцінки ефективності функціонування фіскальної системи (с. 317-318); обґрунтовано вплив фіскального регулювання на макроекономічні процеси в Україні та доцільність зниження фіскального навантаження (с. 324-331).

У п'ятому розділі «Стратегічні пріоритети фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи України» роботи автором узагальнено та доповнено принципи формування і реалізації фіскальної політики (с. 350-355); розроблено концепцію фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи (с. 355-357); розкрито взаємозв'язок цілей, інструментів, результатів фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи (с. 360-362); запропоновано концептуальну модель оцінювання фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи (с. 363-365); визначено стратегічні пріоритети фіскальної політики у стимулюванні соціально-економічного розвитку (с. 372-376, 384-389); розроблено пропозиції щодо організаційно-інституційного забезпечення реалізації фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи (с. 393-405).

Достовірність і новизна наукових положень дисертаційної роботи

У цілому, дисертаційна робота характеризується достатнім науковим рівнем, оригінальністю підходів, достовірністю результатів, критичним аналізом

численних літературних джерел. Це дозволило автору сформулювати теоретичні положення, наукові висновки і рекомендації, що засвідчують його внесок у розвиток фінансової науки. Основні положення дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у такому:

По-перше, у дисертаційній роботі, базуючись на ретельному аналізі наукових публікацій з проблематики дослідження, удосконалено методологічний підхід до визначення сутності фіскальної політики, що на відміну від існуючих, базується на використанні іманентного, контекстуального, історичного, системного, комплексного підходів. Це дозволило автору розширити змістовне наповнення дефініції «фіскальна політика» (с. 83-86) під якою пропонується розуміти сукупність заходів, методів, прийомів уряду, спрямованих на формування, розподіл і використання централізованих фондів держави, вирішення протиріч, що виникають як реакція на зовнішні та внутрішні фіскальні шоки, згладжування дисбалансів, які утворюються у фіскальній системі, шляхом змін у системі оподаткування, державних видатках, соціальних внесках, фінансуванні боргу з метою реалізації завдань стратегії соціально-економічного розвитку країни.

По-друге, на основі розгляду різних підходів до розуміння понять «модернізація» та «фінансова система» набув подальшого розвитку понятійний апарат дослідження фіскальної політики, що дозволило автору запропонувати дефініцію «модернізація фінансової системи». Зокрема, під «модернізацією фінансової системи» пропонується розуміти прогресивне, поетапне, комплексне, системне, якісне оновлення і приведення у відповідність до сучасних вимог змісту, структури, підсистем, взаємозв'язків між сферами та ланками фінансової системи й управління ними, що відбувається на засадах законності, інноваційності, визначеної пріоритетності цілей і завдань та гнучкості їхньої реалізації, з метою підвищення рівня соціально-економічного розвитку країни. Означене дозволило поглибити теоретичні засади фіскальної політики з куту зору модернізаційні перетворення, що мають місце у фінансовій системі держави (с. 58-59).

По-третє, автором вперше сформовано концепцію фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи, в якій сформульовано цілі, завдання, принципи та обґрунтовано інструментарій, розкрито її структурно-функціональні компоненти фіскальної політики у їх взаємодії та взаємопроникненні, що дозволяє приймати ефективні управлінські рішення, спрямовані на підвищення адаптивності фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи, та сприяє досягненню стратегічних цілей соціально-економічного розвитку (с. 355-363).

По-четверте, подальшого розвитку набули теоретичні положення щодо діалектики фіскальної політики та державного регулювання у забезпеченні соціально-економічного розвитку, що дозволило розмежувати поняття «державне регулювання», «державне управління», «фіскальне регулювання» й розкрити їхній взаємозв'язок та обґрунтувати застосування моделей фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи. Це сприятиме формуванню основ для раціонального поєднання державного і ринкового регулювання соціально-економічного розвитку та удосконалення інституційного середовища фіскальної політики, підвищення дієвості бюджетного планування, прогнозування й вдосконалення оподаткування (с. 87-109, 480-482).

По-п'яте, у дисертаційній роботі удосконалено методологічний інструментарій пізнання фіскальної політики, який, на відміну від існуючих, враховує іманентні особливості модернізації фінансової системи та базується на синтезі методологічних підходів й уможливорює комплексність та багатоаспектність наукових розвідок у цій сфері, що сприяє розширенню методології дослідження фіскальної політики (с. 117-130; 133-135).

По-шосте, автором вперше розроблено методологію комплексного, системного оцінювання фіскальної політики, яка базується на оцінці впливу фіскальної політики на макроекономічні процеси та оцінці ефективності функціонування фіскальної системи, параметри якої задаються умовами фіскальної політики за основними її блоками (податковим, бюджетним, борговим та соціальним), що виокремлені за критерієм трансмісії фіскальної політики, а їхнє

оцінювання здійснюється за основними функціями управління (с. 177-181; с. 317; 329-334). Варто зазначити, що реалізація даної методології створює базис для формування системи фіскального реагування, вироблення адаптаційного синдрому та обґрунтування заходів фіскальної політики щодо підвищення дієвості й адаптивності останньої в умовах модернізації фінансової системи.

По-сьоме, удосконалено методологію дослідження фіскальної політики з обґрунтуванням суб'єктно-об'єктних взаємодій елементів фіскальної системи, яка, на відміну від існуючих, ґрунтується на виокремленні структурно-функціональних компонент фіскальної політики як її складових у нерозривній діалектичній єдності, з конкретизацією цілей, завдань, функцій та інструментарію реалізації фіскальної політики, що дозволяє комплексно та системно розкрити іманентні ознаки цих компонент (с. 137-139, 142-144, 146-154).

По-восьме, автором вперше запропоновано комплексний науково-методичний підхід до формування системи індикаторів оцінки ефективності функціонування фіскальної системи, що базується на групуванні індикаторів, які відібрано із застосуванням методу головних компонент (с. 278-282). Використання цього підходу сприятиме: виявленню позитивних і негативних тенденцій у функціонуванні фіскальної системи як за окремим блоком, так і за основними управлінськими функціями; розробці обґрунтованих заходів фіскальної політики щодо підвищення ефективності функціонування фіскальної системи у коротко- і середньостроковій перспективі; визначенню стратегічних пріоритетів фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи.

По-дев'яте, у дисертації набули подальшого розвитку науково-практичні підходи до аналізу інструментарію фіскальної політики, які полягають в: обґрунтуванні проблемних аспектів управління державним боргом, що базується на ризико-орієнтованому підході; розкритті концептуальних засад бюджетування у сфері публічних фінансів; виявленні першопричин виникнення дисбалансів у функціонуванні позабюджетних цільових фондів соціального страхування (с. 191-213, 217-230, 235-243, 251-260). Такі підходи нададуть можливість: виявляти глибинні причини фіскальних ризиків, ендогенні й екзогенні стресори та

розробляти пропозиції щодо зниження їхнього впливу на економіку; ідентифікувати чинники неефективного використання бюджетних коштів; встановлювати ключові детермінанти зародження дисбалансів й особливостей їхнього прояву та пропонувати заходи з усунення. На засадах використання регресійних моделей сформовано підґрунтя для оцінювання ефективності функціонування фіскальної системи та дієвості фіскальної політики.

По-десяте, автором удосконалено науково-методичний підхід до оцінки ефективності функціонування фіскальної системи, який, на відміну від існуючих, базується на формуванні інтегрального показника ефективності функціонування фіскальної системи з урахуванням її структурно-функціональних компонент (податкової, бюджетної, боргової, соціальної (в частині позабюджетних цільових фондів)), що дозволяє здійснювати комплексне оцінювання фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи за визначеними критеріальними оцінками та характеристиками (с. 271-276, 282, 317).

По-одинадцять, подальшого розвитку набув науково-методичний підхід до визначення стратегічних пріоритетів фіскальної політики у стимулюванні соціально-економічного розвитку, що уможливило формування комплексу заходів за кожною структурно-функціональною компонентою фіскальної політики в їхньому взаємозв'язку та взаємозалежності. Використання запропонованого підходу дозволить підвищити дієвість фіскальної політики й сприятиме досягненню її цілей (с. 372-376, 384-389).

По-дванадцять, на основі дослідження різних підходів до оцінювання фіскальної політики, автором удосконалено науково-методичний підхід до оцінки взаємозв'язків між інструментами фіскального регулювання та макроекономічними процесами. На відміну від існуючих, такий підхід передбачає застосування перетвореної виробничо-інституційної функції з наступними змінними, а саме інвестиції в основний капітал, фіскальне навантаження і середньорічна кількість зайнятих, та сприяє визначенню оптимального рівня фіскального навантаження (с. 324-331). Застосування запропонованого підходу дозволить обґрунтовано обирати напрями оптимізації фіскального тягаря, який

чинить деструктивний вплив на діяльність суб'єктів господарювання та соціально-економічний розвиток.

По-тринадцяте, в результаті здійсненого дослідження подальшого розвитку набуло обґрунтування цілісності організаційно-інституційного забезпечення реалізації фіскальної політики на засадах застосування ІТ-систем та діджитал-технологій, що дозволяє координувати діяльність органів фінансового контролю у відповідності з поставленими стратегічними цілями фіскальної політики. Обґрунтовано, що це надасть можливість своєчасно розробляти заходи фіскального реагування на екзогенні та ендогенні стресори і підвищити дієвість фіскальної політики й її адаптивність (393-405).

Повнота викладу матеріалу основних наукових результатів дисертації в опублікованих працях та практичне значення отриманих результатів

Основні наукові положення, висновки, теоретичні та практичні результати дисертації викладено у одноосібній монографії (26,85 д. а.), колективних монографіях (5, одна іноземна), 21 статті у наукових фахових виданнях України (з них 18 статей у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз) та 5 статтях у наукових періодичних виданнях інших держав, опубліковано 21 тези доповідей за результатами наукових конференцій. Загальний обсяг опублікованих робіт, що належить особисто автору, становить 53,68 друк. арк. Зазначене дає підстави стверджувати, що вимоги МОН України щодо необхідної кількості статей у наукових фахових виданнях України та виданнях, що включені до наукометричних баз і тих, що є фаховими виданнями іноземних країн витримані.

Практичне значення положень, сформульованих у дисертації, полягає у тому, що теоретичні й концептуальні положення, науково-методичні підходи і висновки, розроблені та запропоновані автором у дисертації, доведені до рівня прикладних рекомендацій, які в сукупності створюють обґрунтовану основу для підвищення дієвості й адаптивності фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи. Одержані наукові результати були використані державними

органами влади при вдосконаленні нормативно-правового й методичного забезпечення фіскального регулювання. Зокрема, основні положення і пропозиції пройшли апробацію та впроваджені в практичну діяльність органів влади, що підтверджено довідками.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Відзначаючи високий теоретико-методологічний та практичний рівень дисертаційної роботи Слатвінської М. О., необхідно звернути увагу деякі дискусійні питання, що мають місце в дисертації та зробити наступні зауваження:

По-перше, висвітлюючи ієрархію модернізації економічної системи на с. 59-62 (рис.1.2), автор відмічає тісний взаємозв'язок модернізації фінансової системи, модернізації економічної системи та всіма сферами діяльності суспільства. Проте, основну увагу в роботі автор приділяє лише «модернізації фінансової системи». Враховуючи властивості функціональних систем та безпосередньо взаємопроникнення систем, недостатньо уваги приділено висвітленню взаємозв'язків між структурними елементами ієрархічної системи в умовах модернізаційних перетворень та розкрити їхній взаємовплив.

По-друге, розглядаючи діалектику фіскальної політики та державного регулювання у забезпеченні соціально-економічного розвитку держави у п.п. 1.3. автор обґрунтовує доцільність розробки і реалізації раціональної фіскальної політики для досягнення стратегічних цілей (с. 92). Втім у дослідженні не визначається ступінь державного втручання в економіку, а лише здійснюється акцент на необхідності такого регулювання відповідно до вимог часу. Крім того, автор не конкретизує, що саме має на увазі під «раціональною фіскальною політикою».

По-третьє, з методологічної точки зору в дисертаційній роботі у підрозділі «2.1. Методологічний інструментарій пізнання фіскальної політики» (с. 114-135) необхідно було б розкриття інструментарію фіскальної політики доповнити

відповідним алгоритмом, де наглядно представити послідовність застосування методів, інструментів, підходів на різних етапах дослідження.

По-четверте, автором у третьому розділі дисертації здійснено детальний аналіз сучасних реалій функціонування фіскальної системи та запропоновано періодизацію податкової політики (с. 185-189, 486-489), що є позитивним аспектом роботи. Однак, з огляду на логіку дослідження, а саме виокремлення структурно-функціональних компонент, доцільно було б здійснити ще й періодизацію бюджетної, боргової та соціальної компонент фіскальної політики.

По-п'яте, в дисертації наголошується на необхідності «узгодженості економічних інтересів» (с.72, 97), «збалансованості суспільних інтересів» (с. 106, 357, 366) та «національних (загальнонаціональних) інтересів» (с. 176, 188), «суперечності між загальними та приватними інтересами» (с. 97, 332), «врахування фіскальних інтересів держави» (с. 201) тощо. Водночас в роботі не розглядаються методологічні засади аналізу національних інтересів, зокрема, фінансових інтересів, не розкривається економічна природа та сутність національних фінансових інтересів, не визначається структуроутворююча функція національного інтересу в узгодженості цілей і потреб фінансово-економічного розвитку, не визначаються чинники балансу інтересів всіх суб'єктів, і головне – не робиться наголос на те, що саме національний фінансовий інтерес є (повинен бути) основою фіскальної політики держави в умовах модернізації фінансової системи.

По-шосте, у третьому розділі дисертаційної роботи автор цілком обґрунтовано стверджує, що перманентність удосконалення фіскальних взаємовідносин, у тому числі щодо визначення переліку загальнодержавних і місцевих податків та зборів, пропорцій зарахування надходжень до бюджетів різних рівнів бюджетної системи та механізмів встановлення податкової бази, ставок і пільг, не завжди позитивно позначається на розвитку об'єднаних територіальних громад, регіонів і держави загалом. Водночас, враховуючи важливість цих фінансових ресурсів для задоволення суспільних потреб, варто було б більш детально зупинитися на розкритті впливу фіскальної децентралізації

на динаміку соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць в Україні.

По-сьоме, позитивним аспектом дисертаційної роботи є розкриття у п'ятому розділі (с. 372-376) стратегічних пріоритетів фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи, де автор обґрунтовує напрямки окремо за кожною структурно-функціональною компонентою. Враховуючи орієнтир України на вступ до ЄС, варто було б, при розкритті стратегічних пріоритетів, приділити увагу засадам узгодження української фіскальної політики з вимогами європейських інституцій, що значно посилює змістовну частину дисертації.

По-восьме, у четвертому розділі (с. 331-332) наукової роботи автор зазначає, що трудова міграція негативно відбивається на функціонуванні суб'єктів господарювання в Україні, проявляючись у дефіциті трудових ресурсів, у тому числі кваліфікованих. Варто було б більше уваги приділити впливу заходів фіскальної політики на діяльність суб'єктів малого і середнього підприємництва, як локомотива розвитку економіки, та встановленню причинно-наслідкових зв'язків між фіскальною політикою держави та розвитком суб'єктів малого і середнього бізнесу.

По-дев'яте, розглядаючи організаційно-інституційне забезпечення реалізації фіскальної політики (с. 393-405) автор обґрунтовує необхідність цілісності та взаємодії структурно-функціональних компонент фіскальної політики й підсистем фіскальної системи, що передбачає впровадження між ними певної системи вертикальних та горизонтальних інформаційних взаємозв'язків, а також каналів обміну інформацією із зовнішнім середовищем. Однак, у дисертаційній роботі автор не визначає суб'єктів, відповідальних за впровадження та ресурсне забезпечення реалізації окреслених заходів фіскальної політики.

Водночас, не зважаючи на зазначені зауваження та дискусійні моменти, дисертаційна робота Слатвінської М. О. є ґрунтовною науковою працею, яка закладає методологічні і концептуальні засади фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи. В цілому, зауваження та дискусійні моменти не впливають на загальну позитивну оцінку й не знижують науково-практичної

цінності положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота Слатвінської М. О. на тему «Фіскальна політика в умовах модернізації фінансової системи» за структурою, змістом і складом вирішених завдань відповідає паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Робота є завершеним дослідженням, результати якого вирішують важливу наукову проблему щодо розробки теоретико-методологічних і методичних підходів, практичних рекомендацій щодо оцінювання фіскальної політики та підвищення її дієвості й адаптивності в умовах модернізації фінансової системи. Дисертаційна робота насичена ілюстративним та табличним матеріалом, що полегшує сприйняття роботи, а також свідчить про обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, зроблених автором. Отримані результати дослідження містять наукову новизну та мають практичну цінність.

Логіка дослідження підпорядкована поставленій меті та завданням, визначає структуру роботи, яка узгоджена з назвою, метою та завданнями дослідження. Оформлення дисертації та автореферату Слатвінської М. О. відповідає чинним вимогам. Публікації за темою дисертації відображають її основний зміст. Наукові положення викладено конкретно, логічно, висновки і рекомендації ґрунтуються на результатах авторських досліджень проблеми. Зміст автореферату є ідентичним основним положенням дисертації.

Загальний висновок

В цілому, подана до захисту дисертаційна робота Слатвінської М. О. виконана на достатньо високому теоретико-методологічному рівні і має наукове та практичне значення. Актуальність теми обґрунтовано, мету, завдання та предмет дослідження чітко визначено. Висновки і рекомендації, які сформульовані автором, відзначаються науковою новизною, мають практичну цінність. Дисертаційну роботу відрізняють логічність та послідовність викладення матеріалу, аргументованість тверджень автора, їх достовірність.

Вищезазначене дає підстави зробити висновок, що дисертаційна робота «Фіскальна політика в умовах модернізації фінансової системи» відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, згідно пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження ступенів» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а її автор Слатвінська Марина Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю – 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри фінансів
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка**

З. С. Варналій

Підпис засвідчує
Вчений секретар НАЧ
КАРАУЛЬНА Н. В.
05.09. 2019р.

